

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка

На шляху гендерної рівності
Методично-бібліографічні матеріали

Чернігів-2010

ББК 78.38
Н12

На шляху гендерної рівності: Методично-бібліографічні матеріали /ОУНБ ім. В. Г. Короленка; Підгот. О. Рижаєва; Відп. за вип. О. Сльозка. – Чернігів, 2010. – 22с.

Видання пропонує матеріали з такого надзвичайно важливого питання, як забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя, тобто гендерної рівності обох статей, і має на меті допомогти бібліотекам області в організації просвітницьких та інформаційних заходів цього напрямку.

Автор О. Рижаєва
Комп'ютерний набір: В. Шевченко
Комп'ютерне макетування: Л. Цимбал
Ризограф ОУНБ ім. В. Г. Короленка
Тираж: 35 прим.

Рівноправність жінок і чоловіків є одним із питань прав людини та однією з умов забезпечення соціальної справедливості, а також необхідною й основною передумовою досягнення рівності, розвитку та миру. Перебудова партнерських відносин на основі рівноправності жінок і чоловіків – одна з умов стійкого розвитку, стрижнем якого є інтереси людини”.

*Платформа дій. Прийнята на
четвертій Всесвітній конференції зі
становища жінок у Пекіні
15 вересня 1995 року.*

Дискусії довкола рівності прав обох статей точаться вже не одне століття.

Прогрес соціального розвитку, навіть безпека держави пов'язані з тим, наскільки будуть забезпечені рівні можливості і чоловіків, і жінок, адже політика держави, основні принципи і механізми втілення якої формують переважно представники однієї статі, просто не може відповідати потребам усіх громадян.

В усіх суспільствах і культурно-історичних епохах, за винятком хіба що ранніх форм культури, панував непохитний закон, аксіома про нерівність статей, про буцімто обов'язкове підпорядкування жінки особі чоловічої статі.

Цей соціально-психологічний стереотип суспільство поставило під сумнів лише в кінці XVIII ст., і знадобилося щонайменше півтора століття, щоб від нього відмовитися.

Нерівність охоплювала усі сфери суспільного життя – політико-правову, виробничу, культурно-освітню та сімейно-родинну.

У правових системах жінки суспільно не існували як повноцінні правоздатні особи, крім хіба що жінок на престолі.

До XX ст. законодавство практично всіх країн світу закріплювало панівне становище чоловіка в сім'ї, нерівність майнових прав жінок, батьки вирішували за доньку, з ким їй одружуватися. Після шлюбу для жінок фактично наставала “громадянська смерть” – вони не мали права на фінансову незалежність, не розпоряджались власністю, не отримували без дозволу чоловіка паспорт, не вибирали місце проживання.

Однією з найпоширеніших форм дискримінації жінок був обмежений доступ до освіти.

На зміну суспільного становища жінок впливали різні чинники: революції, війни, зміни форм і способів виробництва, сфери послуг і управління, поширення нових ідей у політико-правовій сфері, в системі освіти і виховання.

Декілька віків після Французької революції 1789 р. позначені змінами щодо забезпечення прав жінок у світі. Стрімкий розвиток промисловості, військові руйнації підштовхували людство до зміни поглядів у правовій площині.

Упродовж XX ст. усі успіхи жіночої емансипації виборювалися у боротьбі: політичні, виборчі, професійні права, право на освіту тощо.

У 60-70 ті роки XX століття фемінізм як жіночий рух, ідеологія жіночої емансипації та статевої рівності, як тип світогляду стає масовим явищем.

З 70-х років XX століття предметом поглибленого вивчення стають цінності та життєві орієнтації жінки і чоловіка, розширення їх інтересів і виникнення нових потреб, оновлення характеру відносин між ними. У соціальні науки вводиться термін “гендер”.

Та все ж за оцінками ООН жінки, які наприкінці XX століття становили понад половину населення планети і виконували дві третини від загального обсягу робіт у світі, водночас володіли лише одною сотою (!) всього світового майна.

Гендер – дуже складне поняття, його часто тлумачать лише як дискримінацію жінки чоловіком, що не зовсім відповідає дійсності. За цим не дуже зрозумілим для всіх, але модним словом постає надзвичайно багато аспектів відносин у суспільстві, це “соціальна стать” – один із важливих елементів суспільного устрою, а також політика рівних прав і можливостей. Гендерні ролі – це ті соціальні ролі, які виконують чоловік та жінка в суспільстві і які не залежать прямо від біологічної статі; вони не виникають з народження, а розвиваються протягом життя залежно від багатьох умов і чинників.

Біологічно зумовленими є лише кілька ролей: вагітної жінки, матері, годувальниці груддю, дочки, дружини, бабусі тощо – для жінок та генетичного батька, чоловіка, сина тощо – для чоловіків. Усі інші соціальні ролі, які мають гендерне маркування, зумовлені соціально-культурними, а не біологічними чинниками. Тобто керувати підприємствами, навіть державами, навчати і доглядати дітей, прати, прибирати, видобувати вугілля, здійснювати наукові відкриття, куховарити тощо – може будь-хто, незалежно від статі.

Проте історично від чоловіків і жінок очікували виконання різних соціальних ролей і навіть до цього часу прийнято чоловіків оцінювати за трудовими, професійними успіхами, а жінок – насамперед за наявністю сім’ї і дітей. Певні види хобі також набули чіткого гендерного забарвлення.

Вторинність жінки особливо увиразнена і узаконена в християнстві. Сама біблійна легенда про створення чоловіка і жінки служить цьому. Хоча в ранньохристиянських общинах і пропаганді християнського вчення жінки відігравали значну роль, проповідували разом з чоловіками.

Уся історія людства також є переважно історією чоловіків. Участь жінок у суспільних, релігійних рухах, вплив на культуру, роль у політиці, виробничих відносинах, навіть у родинних стосунках майже не висвітлюється.

Педагогічні канони, “хлоп’ячі” та “дівчачі” ігри, казки і книги – все привчає дитину сприймати жіночу долю як вторинну, допоміжну щодо чоловічої.

Молодій жінці, яка хоче досягти успіху, на шляху до освіти, кар’єри треба подолати значно більше бар’єрів, ніж її ровесникові. Постійний конфлікт між службовими і родинними, материнськими обов’язками травмує і виснажує жінку, породжує комплекс провини.

Патріархальна свідомість стверджує, що жінка не може творити, тому так неймовірно складна доля жінки-митця.

Навіть мова відбиває підлегле становище жінки у патріархальній спільноті, адже мовна картина світу створена чоловіками. Мовознавці стверджують, що жіноча несвобода і нерівність запрограмована ще до її народження у самих мовних кліше. Використання переважно слів чоловічого роду, займенника “він” для позначення як чоловіків, так і жінок, назви професій, наукових ступенів, посад (“пасажир”, “перехожий”, “виборець”, “хірург”, “директор”, “професор”, “міністр” тощо) свідчать про мовний сексизм.

Чи не найпотужнішими трансляторами чоловічої моделі світобудови є засоби масової інформації, які символічно відтворюють сформовані у суспільстві ієрархії гендерної нерівності, продукуючи образи, що нав’язують жінці вторинні, принизливі ролі.

Значною мірою вплив на формування гендерної свідомості жінок і чоловіків здійснює культура суспільства. Її надбання протягом століть, традиції сформували у суспільстві певні стереотипи, серед яких і гендерні.

У культурі кожного суспільства існують узагальнені уявлення про чоловіків і жінок та про те, чим вони повинні займатися. Це і є гендерні стереотипи. Сила цих стереотипних уявлень значно більша, ніж расових! Характерною їх ознакою є неврахування у конкретній особі психологічних та поведінкових рис. Усталені стереотипи набувають якості норм, стають моделями для гендерно-рольової соціалізації дітей.

Гендерні стереотипи діляться на три групи: стереотипи маскулінності-фемінності (тобто відносно ознак мужності та жіночності); стереотипи щодо змісту праці: для жінок – виконавча, обслуговуюча діяльність, для чоловіків – інструментальна, творча, керівна; стереотипи, пов'язані із закріпленням професійних і сімейних ролей відповідно до статі.

Найявні стереотипи забороняють чоловікам бути слабкими, проявляти емоції. Спокійного, неагресивного і вразливого хлопчика називають “маминим синком” та іншими образливими словами. Чоловіків, які проявляють емоції, часто підозрюють у нетрадиційній сексуальній орієнтації. Чи не тому так страждає більшість жінок від емоційної холодності своїх супутників життя?

За відтворюваною віками, глибоко вкоріненою традицією від жінок суспільство очікує виконання насамперед ролей матері та домогосподарки (навіть якщо жінка працює поза домом), а від чоловіків – працівника-годувальника та політичного лідера. Навіть працююча освічена, але заміжня жінка є передусім дружиною і матір'ю, що повинна допомагати чоловікові, нерідко зневажаючи власні прагнення до самореалізації та професійного успіху. Ще й прислів'я існує відносно цього: “Для жінок сім'я – це друга робота, а для чоловіків робота – це друга сім'я”.

Праця і зайнятість належать до ключових сфер людської життєдіяльності. Однак розподіл жінок та чоловіків у економіці нерівномірний. Є ціла низка сфер діяльності та відповідних професій, які традиційно вважаються “жіночими” та “чоловічими”.

Є кілька гендерних стереотипів у цій сфері щодо жінок: жінкам платять менше, бо у них кращі умови праці; або жінки менш цінні працівники, ніж чоловіки; жінку повинен забезпечувати чоловік; жінка не може бути хорошим керівником; обов'язки жінки по відношенню до дому і сім'ї заважають їй робити кар'єру; хороший працівник – погана дружина і мати та ін.

Нерідко доводиться чути, що жінки занадто емоційні й не здатні мислити раціонально, щоб бути лідерами та керівниками, а чоловіки – позбавлені чутливості й терпіння, щоб доглядати маленьких дітей.

На практиці усі ці стереотипні уявлення нічим не підтверджуються.

Так, у нас, на жаль, жінки майже не беруть участь у виробленні державної політики. Однак досвід багатьох країн Європи свідчить, що при підвищенні частки жінок у національних парламентах посилюється соціальна орієнтація політики держави, знижується рівень корупції, що сприяє розвитку суспільства. Той же досвід говорить, що зміни в соціальній політиці як на місцевому рівні, так і на державному, можуть відбутися тільки за умови присутності у владі не менше 30% жінок.

Для пересічної людини гендерні відмінності є наслідком того, що закладено природою, тобто біологічний чинник є головним. Однак насправді гендерні стереотипи є суттєвим перебільшенням відмінностей між чоловіками і жінками, в чому не раз переконувалися дослідники.

Однозначно доведених фактичних відмінностей між різностатевими групами небагато. Приміром, виявлений зв'язок функцій і процесів головного мозку у чоловіків з тією чи іншою півкулями та їх рівноактивність у жінок. Дещо кращі візуально-просторові та математичні здібності у хлопців, мовні здібності та інтуїція – у дівчат, але лише в деяких процентах випадків.

Відмінності між чоловіками і жінками виявилися не настільки значущими, часто вони не перевищують 5%, та й взагалі останнім часом стають все менш виразними.

Суттєвими характеристиками особистості, які визначають її гендерні особливості, є такі ознаки мужності чи жіночності, як фемінність та маскулінність, проте типові їх риси часто є результатом виховання, а не об'єктивних природних відмінностей між статями. Типово маскулініними якостями вважають інтелект, раціональність, незалежність, активність, силу (як фізичну, так і психологічну), авторитарність, агресивність, стриманість в емоційних проявах;

фемінними – емоційність, м'якість, слабкість, турботливість, консервативність, інтуїтивність, реалістичність.

Однак саме виховання підганяє природу людини під стандарти. Останнім часом спостерігається загальна тенденція фемінізації чоловічої поведінки і маскулінізації жіночої. Трапляються (і нерідко) випадки присутності в одній людині, незалежно від статі, обох цих якостей – андрогінія, що у значній мірі, як помічено, властиво обдарованим людям.

Тож, як бачимо, все досить умовно. Реально доведених відмінностей небагато, все інше – стереотипи.

Низький рівень гендерної культури спотворює і обмежує соціальну роль не лише жінок, а й чоловіків. Суспільна думка змушує їх вважати лідерство невіддільною цінністю свого буття. Нереалізований у цій сфері чоловік вважається невдахою.

Особливі вимоги до чоловіка і в сфері інтимних стосунків. Як наслідок – стресові ситуації, внутрішні конфлікти, неврози.

Виникає гендерно-рольовий конфлікт – суперечність між суспільними стереотипами гендерної ролі і реальними потребами людини.

У сучасному світі, коли зникла більшість причин для жіночого гноблення, саме гендерні стереотипи є однією з головних причин дискримінації за ознаками статі.

Гендерні стереотипи мають тенденцію до змін при змінах у самій культурі. Еволюція, заміна одних стереотипів іншими відбулася у нашому суспільстві протягом XIX-XX ст.: до революції 1917 року як позитивний ідеал домінував образ патріархальної матері, господині, добропорядної християнки, у радянський період – тип “робітниці і матері”, у пострадянський знову стала домінувати ідея “природного призначення жінки” як матері і дружини, Берегині. Разом з тим, останнім часом у ЗМІ та популярній літературі жінці все частіше пропонується образ сексуально розкутої хижачки, яка полює за багатим чоловіком. З'явилося безліч глянцевого видань, що дають “поради”, як спокушати чоловіків, здаючись менш розумними, ніж насправді.

На превеликий жаль, жінки й самі (принаймні, переважна їх більшість) фактично змирилися з ролями, нав'язаними їм чоловіками.

Увага до гендерних проблем у їх сучасному розумінні посилилася у XXI столітті. В питаннях забезпечення рівних умов для розвитку чоловіків і жінок відбулося дуже багато позитивних змін, і не лише в світі, а й в Україні.

На Всесвітньому саміті тисячоліття ООН, який відбувся в 2000 році, було визначено основні цілі розвитку на новий період. Україна стала однією зі 189 країн – членів ООН, яка зобов'язалася забезпечити рівність чоловіків і жінок до 2015 року. Проте наша країна перебуває на самому початку реалізації взятих на себе перед світовою громадськістю зобов'язань щодо формування демократичного суспільства, в основу якого закладено принцип гендерної рівності.

На законодавчому рівні є значні зрушення в цьому напрямку: рівність статей гарантує Конституція України, Сімейний кодекс, Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, “Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві...” та низка інших документів. Відбулися зміни у сімейних відносинах: законодавством передбачене перебування у відпустці по догляду за дитиною не лише її матері, але, за бажанням, і батька або інших членів сім'ї.

Проте фактично декларована рівність прав розходиться із можливістю їх реалізації в практичній площині: у політиці, економіці, культурній та соціальній сферах, у повсякденному житті.

На суспільному рівні задекларовані права та можливості особистості, незалежно від статі, реально не дотримуються, упереджене ставлення й гендерна дискримінація продовжує відтворюватися, жінки та чоловіки загалом мають неоднаковий доступ до соціальних статусів, ресурсів, привілеїв, престижу, влади. Суспільство втрачає значний потенціал для власного розвитку, обмежуючи можливості для самореалізації за статевою ознакою.

Невирішеною проблемою досі є гендерне насильство, жертвами якого переважно є жінки: в сім'ї (за неофіційними даними, кожна п'ята жінка страждає від домашнього насильства), сексуальні домагання на роботі, а також торгівля жінками.

Чоловічими гендерними проблемами є висока смертність у працездатному віці, менша, ніж у жінок, тривалість життя, а водночас і пізніший вихід на пенсію, значно вища захворюваність на ВІЛ/СНІД, туберкульоз; пияцтво, алкоголізм, наркоманія, а також надзвичайно високий, у порівнянні з жінками, рівень суїцидів (до 80-90%), проблеми обмежених можливостей у вихованні власних дітей після розлучення та ін.

Навесні 2010 року в Україні розпочалася кампанія за рівність підписанням “Декларації поваги” на підтримку рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, а також прав дітей в Україні, яка є спільною ініціативою Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Представництва ЄС в Україні, а також проекту ЄС з бюджетом 5 млн. євро “Права жінок та дітей в Україні”, який триватиме до грудня 2011 р.

Відомі діячі культури, мистецтва, спорту, політики та бізнесу, представники мас-медіа, міжнародних організацій та посольств країн – членів ЄС в Україні підтримали її на урочистій церемонії відкриття напередодні Міжнародного жіночого дня.

Це було лише початком великої послідовної інформаційної кампанії, що має на меті забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків. “Декларація поваги” стала символом бажання українців досягти цієї амбітної мети. Відкритою до підписання вона була до кінця 2010 року, і на новоствореному сайті кожен свідомий громадянин міг поставити свій підпис.

У рамках проекту ЄС, а також силами всіх зацікавлених організацій проводяться різні акції, семінари, прес-брифінги, конкурси та інші заходи з питань гендеру. Так, протягом серпня 2010 року одночасно у шести містах України проходила кампанія проти домашнього насильства. 24 вересня розпочався конкурс “Рівні можливості – найкращий роботодавець 2010 року”.

Багато зусиль до впровадження гендерних підходів докладає Музей історії жіноцтва, історії жіночого та гендерного руху – перший і поки що єдиний нестационарний музей, створений у Харкові 2008 року.

Україна приєднується до багатьох міжнародних акцій з цієї проблематики: 16 днів протидії гендерному насильству – проводяться між Міжнародним днем подолання насильства над жінками (25 листопада) і Міжнародним днем захисту прав людини (10 грудня); Всесвітньої кампанії “Стоп насильству”, ініційованої Генсеком ООН у 2008 році та ін.

Досвід країн, що значно просунулися на шляху до гендерного паритету в суспільстві (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія, Нідерланди), свідчить про можливість суттєвих зрушень у характері гендерних відносин.

Існує два основних способи руйнування гендерних стереотипів – просвітництво та забезпечення і заохочення в громадській сфері суспільства багатьох прикладів гендерно нетрадиційних ролей (до речі, другий спосіб є значно ефективнішим). В обох випадках є простір для активної участі закладів культури, зокрема бібліотек.

Одна з причин існування в нашому суспільстві проблем нерівності і стереотипів – це відсутність інформації. Тож надати громадянам можливість отримати таку інформацію і є нашим головним завданням.

Свою велику інформаційно-просвітницьку кампанію з гендерних проблем бібліотеки можуть розпочати під девізом: ***“Ти не можеш змінити світ, але не маєш права нічого не робити для цього”***.

Гендерні питання є предметом міждисциплінарного вивчення – вони включають історичний, філософський, правознавчий, соціологічний, політологічний, психологічний, літературознавчий, мовознавчий аспекти та ін., тож логічним буде залучення цілого масиву бібліотечних

документів з різних галузей знань. Висвітлення потребують такі аспекти гендерної проблематики:

- законодавство у сфері гендеру;
- історичний аспект проблеми;
- гендерна політика в Україні;
- гендерні ролі і стереотипи;
- фемінізм як попередник гендеру;
- історія жіночих рухів;
- гендерна асиметрія у політиці;
- нерівність чоловіків і жінок на ринку праці;
- проблеми гендерного насильства і дискримінації;
- гендерні відносини в родині;
- гендер і ЗМІ;
- роль гендерної освіти у вирішенні проблем рівності статей;
- гендер і культура;
- гендерні проблеми регіону тощо.

Цей перелік може послужити для бібліотек основою при плануванні інформаційно-просвітницької кампанії, визначенні кола тем і засобів їх висвітлення для різних категорій користувачів.

Важливо звернути особливу увагу на інформування тих категорій, від яких залежить впровадження гендерних підходів у всіх сферах життя – політиків, працівників держустанов, науковців, освітян, керівників підприємств різного рівня тощо, ознайомлення їх з новинками та результатами гендерних досліджень. Окремі аспекти цих досліджень будуть цікавими і широкому колу читацької аудиторії. Особливих підходів потребує молодь, адже більшість гендерних проблем бере початок у дитячому та молодому віці.

На жаль, кількість документів з гендерних питань у більшості бібліотек незначна, тож найважливішим помічником має стати мережа Інтернет, де ці матеріали представлені досить широко. Радимо, у першу чергу, звернути увагу на такі ресурси:

- портал “Всі рівні” (<http://www.vsirivni.com.ua/>);
- сайт Музею історії жіноцтва, історії жіночого та гендерного руху (<http://gender.at.ua/>);
- віртуальна версія цього ж музею (<http://gendermuseum.com/>);
- гендерна бібліотека (<http://library.gender-ehu.org/>).

Слідкуйте за інформацією про нові заходи, проекти, дати – у мережі Інтернет вона з’являється постійно. Бажано, щоб всі вони знаходили відображення у вашій безпосередній роботі.

Радимо залучити різні статистичні матеріали з гендерних питань, яких з’явилося останнім часом безліч і які є досить показовими. Доповніть їх соціопитуванням та анкетуванням серед різних категорій безпосередніх учасників усіх ваших заходів. Особливу увагу радимо звернути на інтерактивні форми роботи як найдієвіші.

Які вони – сьогоднішні чоловік і жінка? Чи має жінка рівні права з чоловіком у сучасному суспільстві? Що таке фемінізм? Чи допомагає він жінкам у виборюванні їхніх прав? Приватна і публічна жінка, шар стереотипів у суспільстві – ці та інші теми мають стати предметом для обговорень, диспутів, дискусій як невід’ємної складової частини вашої масової роботи. Цикл диспутів або вечорів-дискусій бажано провести у рамках жіночих клубів або інших об’єднань за інтересами.

Пропонуємо деякі назви для заходів: *“Міфи і правда про рівність”, “Чоловіки та жінки – відносини через століття”, “Кого оберігає Березиня”, “У полоні стереотипів”, “Хто в домі мужчина?”, “Почути одне одного”, “У безробіття та бідності жіноче обличчя”, “Стоп*

насилъству”, “Мама й досі миє раму?”, “Обережно: сексизм”, “Не осканенілий фемінізм і не кухонна обмеженість”, “Унісекс: за і проти”, “Я – жінка, і я знаю свої права”, “Успішна і /чи кохана?” та ін.

До циклу заходів з гендерних проблем радимо включити:

1. *Гендер – це свобода.* Виставка бібліотечних документів або ж віртуальна виставка матеріалів з гендерної бібліотеки.

2. *Чи хочемо ми гендерної рівності?* Вечір-дискусія.

3. *Місія – нездійсненна?* : Політика і гендерна рівність. Прес-конференція.

4. *Ламаємо стереотипи.* Вечір-зустріч (з людьми, які подолали традиційні уявлення про гендерні ролі та оволоділи нетиповими для їхньої статі професіями чи хобі).

5. *Сім’я з гендерної точки зору: тиха заводь, поле битви чи комерційний проект?* Вечір-дискусія.

6. *Почути одне одного:* Вечір-діалог.

7. *Рівні, але різні.* Літературно-музичний вечір.

Пропонуємо матеріали для підготовки літературно-музичного вечора “*Рівні, але різні*”. До нього радимо включити (на вибір):

1. *Гендер: історія і сучасність.* Бесіда фахівця з гендерних питань.

2. *Гендер і ми.* Озвучена виставка-огляд бібліотечних документів.

3. *Екскурсія* до віртуального Музею історії жіноцтва, жіночого та гендерного руху.

4. *Рівні, але різні.* Літературно-музична композиція.

5. Перегляд і обговорення документального фільму

“Хто заспіває колискову?”.

Оскільки тема є надто об’ємною, можливо розбити її на декілька підтем, які розглянути протягом певного проміжку часу (захід з продовженням: далі буде) з коротким анонсом наступної частини в кінці попередньої. Така форма заходу буде виправданою для клубів за інтересами.

Нижче подаємо матеріали для літературно-музичної композиції.

Рівні, але різні.

Феміністка: “Коли я думаю про Українську Жінку як колективний образ, то на пам’ять приходять різні картини.

Жінки в оранжевих жакетах лопатами розкидають асфальт, ремонтуючи дороги України.

Села, де жінки працюють на полі, а чоловіки – в конторі. А в неділю ті ж самі жінки в квітчастих хустинках статечно стоять на службі по сільських церквах.

Міста, тротуари яких на світанку підмітають жінки. І знову сільські жінки з порепаними, червоними руками продають їжу на міських базарах.

Фольклор з приказками на зразок: “Жінка небита, що коса неклепана”. І сумні, блискуче мелодійні народні пісні про жіночу красу, ніжність і вірність.

Індустріальний Схід України. Допотопні заводи, цементна пилюка, хімічні виробництва, будівельні бригади – і всюди, всюди жінки в огидних сірих робах, передчасно зістарілі від тяжкої фізичної праці...

...А ще оперні примадонни, олімпійські чемпіонки, уславлені письменниці, фотомоделі, а останніми роками і ділові жінки – власники фірм, менеджери, бухгалтери, фінансисти.

Всі вони живуть в одному просторі і часі, ніколи не перетинаючись, не вдумуючись в існування одна одної, навіть в своє власне існування, складаючи радше мозаїку образів, ніж один образ української жінки.

В цій мозаїці десь скраю є й моє обличчя – тієї, котра прагне поєднати і зрозуміти їх усіх і себе саму як українську жінку”.

Соломія Павличко.

Ведучий: Упродовж століть жінки виконували роль берегинь домашнього вогнища, а чоловіки – здобувачів та воїнів. Чи мають зоставатися незмінними ці ролі в сучасному світі? Питання, на яке має право відповісти як наше суспільство в цілому, так і кожен окремо для себе.

Нотатки на полях: “Чоловіки завжди тримали долю жінки в своїх руках, вирішуючи її залежно від власних інтересів”.

С. де Бовуар.

Феміністка: ”Білим по білому – одна з найвишуканіших форм вишивки в Україні – гладь білими нитками по білому полотну, та ще й з вирізуванням. Треба добре придивитися, щоб розгледіти білий візерунок довкола витятого простору. Такою є роль жінки в українському громадському житті й історії України – треба уважно придивитися, щоб осягнути цю частіше оспівану, ніж вивчену “берегиню”, щоб зрозуміти: вирізування окреслює простір, а не його відсутність, і брак відомостей про жінок не означає, що жінок не було. Про них просто не писали”.

М. Богачевська-Хом’як.

Ведучий: Очевидні, загально визнані в світі істини, що чоловіки і жінки рівні і рівноспроможні в усіх сферах життя. Проте в силу історичних обставин чоловіка вважають лідером у суспільстві. На початку цивілізації, коли основним критерієм виживання людини в суворих умовах життя були фізична сила та витривалість, така думка була цілковито виправданою. У різні історичні періоди роль жінки в суспільстві змінювалась. У Давній Греції чарівна половина людства не мала майже ніяких прав. Деякі грецькі мислителі вважали, що жінок не варто вчити навіть грамоти, оскільки, знаючи забагато, вони перестануть коритися чоловікові. А святий Тома Аквінський вірив, що жінка є недосконалим чоловіком! Схожі погляди мав і Аристотель.

Згідно з Гегелем, жінки не належать до сфери громадянського суспільства, бо домашня сфера не містить праці, тобто жінки не працюють (!) і не здійснюють внеску в добробут сім’ї.

Репліка з залу: А хіба це насправді не так?

Феміністка: От бачите, ці концепції, можливо, в дещо пом’якшеному вигляді, існують і донині. Переважна більшість чоловіків у нашому суспільстві до цього часу так вважають.

Нотатки на полях: Втіленням утиску жінок у моді став свого часу корсет.

Ведучий: Протягом століть дами виборювали собі рівні з мужчинами права. На початку XIX століття жінки, які до цього часу займалися лише домогосподарством, почали освоювати роботу на фабриках, завдяки чому могли забезпечити сім’ю. А в кінці цього ж століття у більшості високорозвинених країн жінки отримали громадянські права.

Репліка з залу: А країна, в якій ми жили колись, зрівняла радянську жінку з чоловіком лише у стражданнях та каторжній праці...

Ведучий: У 60-ті роки ХХ століття виник рух “За визволення жінок”, який ставив за мету повністю урівняти їх з чоловіками у громадянських та економічних правах. У багатьох країнах світу останні десятиріччя ХХ ст. були періодом суттєвих зрушень у вирівнюванні прав і можливостей чоловіків і жінок, особливо стосовно доступу до економічних, політичних та освітніх ресурсів, а також у подоланні традиційних уявлень про соціальні ролі й особистісні характеристики чоловіка і жінки, тобто протягом останньої третини ХХ століття відбулася гендерна революція, внаслідок якої спектр можливостей панянок розширювався.

Коментар фахівця: Гендерний підхід ґрунтується на ідеї про те, що важливими є не біологічні або фізичні відмінності, а те соціальне значення, яке суспільство надає цим відмінностям.

Гендер у сучасному розумінні – це свобода індивіда реалізовувати свої людські якості. А суспільство часто приписує чоловіку чи жінці певні ролі. Історично такі ролі склалися в домодерну епоху і базуються на розподілі праці за особливостями біологічної статі. Більшість людей вважає, що гендерні відмінності в поведінці, соціальних ролях та особистісних характеристиках спричинені біологічними відмінностями, тобто є наслідком природи.

Насправді немає і не може бути однієї раз і назавжди визначеної ролі, характерної для окремої статі. Існують лише очікування, які склалися історично і мають почасти біологічне, але значною мірою соціально-культурне підґрунтя щодо відповідності між соціальною роллю та статтю людини.

Ведучий: Сьогодні жінки працюють лікарями, адвокатами, займаються бізнесом. Тепер ніхто не здивується, зустрівши пожежника чи будівельника у жіночій особі, а в арміях деяких західних країн вони займають провідні посади. Однак вибір між кар’єрою та материнством залишається для багатьох жінок досить складним, адже, як і раніше, більшу частину родинних обов’язків виконують жінки.

Репліка з залу: А комплекс меншовартості спонукає їх до шлюбу...

Коментар фахівця: Попри гучні гасла про подолання гендерної нерівності, мовляв, нині жінки й чоловіки у розвинених країнах перебувають в однакових умовах, проблеми й досі існують.

У сучасному світі 66 відсотків роботи в домашньому господарстві і неформальній економіці виконують жінки, а 99 відсотків усієї власності і приблизно стільки ж влади – у руках чоловіків. Як і раніше, жінки у державах – членах ЄС отримують заробітну плату меншу, ніж чоловіки, на домашню роботу витрачають від 24 до 35 годин на тиждень порівняно з 7-ма годинами у чоловіків. Серед директорів корпорацій у світі – менше 7 відсотків жінок.

Тож, як бачимо, чоловіки домінують і досі. Фемінізм, який свого часу став на захист жінки і який є основою сучасного гендеру, і зараз викликає несприйняття, навіть спротив масової свідомості, адже йдеться про владу – суспільну, економічну, родинну. А де є влада – за неї точиться боротьба.

Феміністка: “Я не хочу боротьби чи війни статей і не проповідую їх. Просто вважаю, що суспільство має будуватися на справедливих засадах. У всьому. Звичайно, цікавіше займатись інтелектуальними питаннями, аніж варити їсти, прати, бігати на купівлю. Та це цікавіше не лише чоловікам, але й жінкам. Тому: чому б не поділити нецікаві заняття справедливо навпіл?”.

Соломія Павличко.

Нотатки на полях: На жаль, слово “феміністка” в нашому суспільстві набуло негативного, навіть лайливого відтінку. Фемінізм українських письменників і громадських діячів зламу ХІХ-ХХ віків – О. Пчілки, О. Кобилянської, Н. Кобринської, М. Вовчок, Л. Українки, М. Драгоманова, І. Франка та ін. – як не прикро, майже цілком забута інтелектуальна традиція української літератури.

Ведучий: Чому жінка ще й досі поза власністю і поза владою? Чому саме чоловіки вирішують, яке саме суспільство найбільш відповідає потребам та інтересам сучасної жінки, та й не тільки її?

Коментар фахівця: В Україні, як і в світі, ба навіть ще у більшій мірі, характер гендерної рівності є декларативним. Заробітна плата жінок становить близько 69% заробітної плати чоловіків, безробітних серед жінок також значно більше. Через 20-30 років пенсія осіб прекрасної статі становитиме менше половини пенсії чоловіків. Кількість жінок – політиків і керівників у нашій державі не перевищує 10%. У Верховній Раді їх ще менше.

Нотатки на полях: За міжнародними нормами держава, що не пододала 10-відсоткового бар’єру присутності жінок у парламенті, вважається країною третього світу.

Феміністка: “В Україні за законами жінка не має жодних обмежень для своєї освіти, політичної чи професійної діяльності. Формально тільки армія є традиційно закритою для жінок сферою. Однак реальністю є й те, що у вищих ешелонах політичної і державної влади жінки, по суті, відсутні”.

Соломія Павличко.

Нотатки на полях: Нерівність жінок закріплена (і це зовсім не смішно) навіть у Гімні України: “Запануємо ми, браття...” і т.ін.

Ведучий: Багато як чоловіків, так і жінок вважають, що велика політика – не жіноча справа. Та як багато доброго може зробити жінка для суспільства та нашої держави, адже вона дбає насамперед про інтереси своїх дітей, а це означає дбати про економічний добробут країни, в якій вони живуть, удосконалювати систему освіти, охорони здоров’я. Усі соціальні питання жінки відразу адаптують до практики, прораховують процедуру на собі. Жінки усього світу створюють добротні фонди та організації, призначені для допомоги людям, які потребують підтримки – сиротам, хворим на рак, біженцям, дітям з різними проблемами тощо. Протягом століть жінки виборювали право займатися політичною діяльністю та наштовхувалися на опір суспільства, яким керували чоловіки. Втручання жінки в політику почалося зі здобуття виборчого права. Першою в світі жінкою – прем’єр-міністром стала С. Бандаранаїке. Пізніше її досягнення повторила Голда Меїр. Індира Ганді, “залізна леді” Маргарет Тетчер, Гіларі Клінтон, Ангела Меркель та багато інших довели, що жінка в політиці справді може діяти самостійно, приймати рішення і брати відповідальність за них.

Феміністка: “...Сучасна жінка” приймає чоловічі цінності, вона пишається тим, що думає, діє, працює, творить, як чоловік; вона не намагається принизити чоловіка, натомість прагне утвердити свою рівність”.

С. де Бовуар.

З особистого щоденника “ділової” жінки: “Пол” жінчини становиться ее потолком”, “липкий «пол” и стеклянный потолок” – якщо перекласти зміст українською, втрачається чудова гра слів, яка і відображає наше становище у світі чоловіків...

Вибудовується цікавий ланцюжок соціальних ролей жінок в українському суспільстві: для соціальної самореалізації жінка повинна мати дітей, отже, й сім'ю з відповідним обсягом неоплачуваної домашньої праці. Паралельно вона мусить робити внесок до сімейного доходу, тобто працювати поза домом. Проте робота не повинна перетворюватися на кар'єру. Навпаки, дружина має дбати про кар'єру чоловіка, а не про свою власну. Вельми цікаво!”

Коментар фахівця: Сутність патріархальних гендерних стереотипів полягає в тому, що чоловік сприймається як діюча, самостійна, самодостатня особистість, тоді як жінка – пасивна, несамостійна, залежна. В рамках патріархальних стереотипів роль її обмежується народжуванням дітей і піклуванням про сім'ю. Життєвий світ жінки замкнений на чоловікові та родині, тоді як життєвий світ чоловіка – це весь світ. Патріархальні стереотипи, безперечно, обмежують поведінку людини певними рамками, не даючи їй змоги реалізувати всю повноту людської натури. Приміром, існує стереотип, що чоловіки повинні бути сильними, вони ніколи не плачуть. А що, чоловіки не люди? Їм не буває боляче? У них немає емоційного навантаження чи вони не переживають?

Однак, якщо хлопчиків виховували, запевняючи, що “чоловіки не плачуть”, то потім важко вимагати від дорослого чоловіка емоційного спілкування й певного співчуття. А звідки воно візьметься, якщо його з дитинства вчили не виказувати свої емоції?

У цілому чоловіки й жінки наділені однаковою емоційністю, але проявляють їх з різним ступенем інтенсивності з-за існуючих очікувань.

Нотатки на полях: “Чоловіки, як і жінки, також плачуть, тільки у жінок сльози капають з очей, а у чоловіків прямо із серця”. Г. Голденберг

Ведучий: Важко знайти живучіший міф, ніж міф про нижчі інтелектуальні здібності, обмежений розум і нераціональне мислення жінок. Широко поширене переконання, що у них особливо погано з логікою. Це ми засвоїли з дитинства. І навіть жартуємо: “Чоловіча логіка правильніша, але жіноча – цікавіша”.

Коментар фахівця: Донедавна вважалося, що жінки мають емоційнішу вдачу, а чоловіки схильніші до логічного мислення. Сучасні ж дослідження нейрофізіологів доводять, що у жінок у середньому розвиненішою є ліва (логічна) півкуля головного мозку, а в чоловіків – права, емоційна. У дівчаток кращі мовні здібності, пов'язані з лівою півкулею.

Репліка з залу: А більшість письменників у всі часи були чоловіками!

Ведучий: Жінки й чоловіки дійсно мають відмінності, які, проте, не завжди збігаються з суспільними стереотипами, і які, тим більше, не мають нічого спільного з нерівноправністю статей, що має суто соціальне та класове коріння. ЗМІ, дитяча, художня і навчальна література подають образи чоловіків і жінок переважно як зовсім різних за рисами характеру та соціальними ролями осіб.

Коментар фахівця: Наявність численних гендерних відмінностей та їхня біологічна зумовленість загалом науковими експертами не підтвердилася! Лише декілька з них – мовні здібності та інтуїція у дівчаток, математичні здібності, дещо краща візуально-просторова орієнтація та вища агресивність у хлопчиків, але процентне співвідношення їх незначне.

Феміністка: Так, ми різні, але лише тому, що нам диктується різна поведінка. Саме про це йде мова в одній східній притчі: орел, якого переконали, що він курча, ніколи не пробував літати – він жив і помер куркою, бо завжди думав, що він курячого роду-племени.

Нотатки на полях: “Незгода між чоловіком і жінкою триватиме доти, доки вони не визнають обопільної рівності, тобто доки лишатиметься незмінним світ жінки, уособлений у “жіночності”. Хто більше, чоловік чи жінка, зацікавлений у збереженні такого становища? Жінка, визволившись, не хоче втрачати переваги, гарантовані “жіночністю”, а чоловік вимагає, щоб вона тоді погодилася на певні обмеження”.

С. де Бовуар.

Феміністка: “Жіночність? Коли цим словом позначають зовнішність, тоді це може бути. Але коли під ним розуміють покірливість, мовчазну згоду зі всім, постійну компромісність – тоді це не про мене”.

Соломія Павличко.

З особистого щоденника “ділової” жінки: “Сучасні жінки поступово руйнують міф про жіночність. Вони дедалі рішучіше утверджують свою незалежність, хоча реалізувати умови людського існування повною мірою їм вдається не без труднощів”.

Коментар фахівця: Патріархальні стереотипи проявляються і на ринку праці. За умов сьогоденішньої кризи виникає ситуація, аналогічна тій, що була у 90-х роках минулого століття, коли жінки частіше втрачають роботу – спрацьовує патріархальний стереотип: чоловіки мають першочергове право на отримання роботи. Цей стереотип, до речі, підтримується самими жінками, але водночас суперечить суворим реаліям життя: в кризові епохи саме жінки беруть на себе відповідальність за виживання своїх родин і готові заради них зі своїми численними дипломами працювати прибиральницями, продавцями на ринках, “човниками” до інших країн тощо.

Важливо також наголосити, що, хоча жінки першими втрачають роботу, саме вони першими готові перевчатися, змінюватися. Тобто переходити на інший, часто досконаліший рівень. Тоді як чоловіки важче пристосовуються, тому і криза б’є по них болючіше. А хтось-таки має “тримати удар”, і це частіше виявляються жінки.

Парадоксально, але цих зусиль не цінує не лише суспільство, а й самі жінки. Декілька років тому цікаве дослідження було проведене однією рекрутинговою компанією. Воно стосувалося рівня вимог жінок та чоловіків, які шукають роботу. З’ясувалося, що, претендуючи на одну посаду і маючи однакові дані (за рівнем освіти та досвідом роботи), чоловіки претендують на значно вищу винагороду, ніж жінки. Про що це свідчить? Про комплекс меншовартості жінок, який підтримується усім суспільством.

Нотатки на полях: Дослідження показують, що у чоловіків існує деяка тенденція перебільшувати свої здібності, а у жінок свої – недооцінювати.

Коментар фахівця: Поряд з цим, досліджуючи дані Держкомстату України, можна з’ясувати, що співвідношення хлопців і дівчат в освіті на різних її рівнях неоднакове: більшість хлопців на рівні початкової та першого етапу середньої освіти, а у вищих навчальних закладах домінують дівчата. Така тенденція є небезпечною, адже постають неабиякі проблеми, коли прекрасній статі бракує партнерів із відповідним їм освітнім і духовним рівнем. Лише чарівною казкою залишається історія з хепі-ендом про директорку великого підприємства та слюсаря,

романтизовану ще у фільмі “Москва сльозам не вірить”. А життя диктує свої правила, позбавлені романтики. Більшість союзів людей з різним рівнем освіти і культури приречені.

До того ж, попри домінування дівчат у вищій освіті, у нас досі залишається так звана “скляна стеля”, що не дає змоги жінкам піднятися до рівня ухвалення рішень. Жінки на посадах Прем’єр-міністра України та секретаря Ради національної безпеки та оборони – це, радше, винятки, що підтверджують правило.

Феміністка: Так, рівні права у нашій державі законодавчо забезпечені, а ось можливості... Коли жінка приходиться на роботу і їй ставлять запитання про сімейний стан, вік, чи збирається вона народжувати дітей, – це також є гендерною дискримінацією.

Мало хто з жінок знає, що в цьому випадку вона сміливо може звертатися до суду. Бо закон “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” забороняє роботодавцям ставити запитання особистого характеру як жінкам, так і чоловікам.

Нотатки на полях: “Чоловіки нерідко досягають високого становища завдяки своїм дружинам. Жінки досягають високого становища тільки всупереч своїм чоловікам”.

Лінда Лі-Поттер.

Ведучий: На жаль, представництво жінок в Україні на найвищих щаблях законодавчої влади становить лише 8,5%, в органах виконавчої влади – 7%. У бізнесовому середовищі жінка-керівник також трапляється не надто часто: 22% малих і середніх підприємств, годі й говорити про великі...

Коментар фахівця: Це тим більш обурливо, адже, на думку психологів, жінка-лідер має тонкий соціальний інтелект, краще відчуває особливості стосунків між людьми, вміє оцінювати і прогнозувати поведінку інших людей, здатна сформулювати ефективно працюючий колектив; для неї характерна більша контактність і практичність мислення. Жінки краще за чоловіків контролюють свої і чужі помилки; вони, як правило, точіше формулюють свої думки і висловлюють ідеї. Проте деякі особистісні якості негативно впливають на становлення жінки-менеджера: жінки хворобливіше переживають помилки і критичні зауваження, менш схильні до ризику, більш пасивні.

Коротко підсумовуючи, жінка працює з колективом, як з великою родиною, а чоловік – радше як із бізнес-проектом: люди для нього важливі, але в 90% випадків він дивиться не на людину, а на мету – як її досягає та чи інша людина. Жінка ставиться до цього інакше, враховує проблеми підлеглих, більше ними опікується і тому частіше пропонує гнучкіший графік роботи з використанням сучасних електронних технологій.

Репліка з залу: Чому жінці замало таких традиційних форм її самовиявлення, як сім’я та материнство? Адже основне її призначення – народжувати та виховувати дітей!

Феміністка: “Материнство, сім’я – це все такі гарні слова, але всі вони мають міфологічне значення, а реально – то сім’я є формою неволі, обмеження. А кого задовольняє неволя?. Чому чорних рабів не задовольняло рабство? А кріпаків не задовольняла кріпаччина? Так само й це. Не може людина задовольнятися умовами несвободи”.

Соломія Павличко.

Коментар фахівця: Аналіз гендерно-рольового розподілу у сучасній родині яскраво виявляє різні психофізичні наслідки для людей залежно від їх статі.

Роль сильного, стриманого у своїх емоціях супермена, “який ніколи не плаче”, нав’язувана чоловікові патріархальною ідеологією, призводить до його частих непорозумінь з оточенням, для якого він виглядає черстою людиною, а іноді, зрештою, таким і стає.

Нерівність жінки в патріархальній родині призводить до того, що одружені пані страждають на значно більшу кількість фізичних і психічних хвороб, ніж самітні. Попри усталені уявлення про те, що заміжній жінці живеться легше, бо про неї піклується чоловік, наукові дослідження це спростовують. Навіть тривалість життя одружених жінок нижча, ніж самотніх! У той же час у чоловіків якраз навпаки: жонаті живуть довше, ніж холостяки. Сімейне життя сприяє подовженню життя чоловіків, але скорочує життя жінки.

Феміністка: Кількість жінок, які вперто хочуть бути діловими, замість того, щоб денно і нічно піклуватися про свою привабливість, стає все більше. Хоча їм уперто нав’язують звичну модель поведінки, яка передбачає повну залежність жінок від чоловічої думки і уваги. Більше того – жінкам дають поради з тактики приховування своїх розумових здібностей! У США навіть працюють курси, де цьому навчають(?!)

Ведучий: Гендерні ролі батьків – найперший зразок гендерної поведінки дітей. Розподіл ролей у батьківській сім’ї майже завжди підсвідомо переноситься дітьми у свою власну сім’ю. А хлопчики з неповних сімей взагалі рідко виростають справжніми чоловіками – у них немає моделі чоловічої поведінки.

Коментар фахівця: Крім усього термін “гендерна рівність” означає взаємну відповідальність за виховання дітей і долю сім’ї загалом. Участь батька у народженні і вихованні дитини як цінна і важлива ніким не спростовується, але фактична участь у догляді за дитиною розглядається, переважно, як виключення, а не норма.

В сучасній Україні 40% чоловіків репродуктивного віку не можуть стати батьками через проблеми зі здоров’ям, у віці від 28 до 46 років смертність чоловіків учетверо вища за жіночу, тривалість життя чоловіків на 12 років менша, ніж у жінок. Все це говорить про глибину гендерних проблем чоловічого соціуму. Правда, на іншому полюсі – 32-х відсотковий розрив у заробітній платі жінок і чоловіків, не врахована суспільством 6-ти годинна (як мінімум) щоденна домашня праця жінок, загрозлива перспектива для них отримувати пенсію на 40% меншу за пенсію чоловіків.

Але є і “третій полюс” – це діти. За даними соціологів середньостатистичний український батько лише 4 хвилини в день приділяє вихованню дитини, лише 32% татусів допомагають дітям робити уроки. А тих серед чоловіків, хто доглядає хвору дитину – лише 10%. Усього 24% татусів супроводжують дітей до школи. Більшість з них виправдовується тим, що заробляє гроші, ігноруючи матеріальний внесок дружин.

З іншого боку, існують завищені очікування від чоловіків по забезпеченню сім’ї, і будь-яка невідповідність цим очікуванням надзвичайно гостро вражає чоловічу психіку, руйнуючи її.

То, можливо, розв’язання проблем лежить у більш активному залученні чоловіків до догляду за дітьми, вихованні у них почуття відповідального батьківства?

Нотатки на полях: Згідно з чинним законодавством України у декретну відпустку може піти не лише жінка, а й чоловік, та й інші родичі. Представники “сильної” половини людства саму ідею перетворитися на домогосподаря сприймають як нонсенс. Якщо дружина утримує сім’ю, а чоловік варить борщ, він – тухтій і “підкаблучник”.

Коментар фахівця: У той же час за кордоном чоловік у декретній відпустці – не така вже й екзотика. У країнах Західної Європи 20% татусів відмовляються від кар’єрних амбіцій на

користь памперсів і кашок. Іти у декретну відпустку не соромляться навіть перші особи держави.

Взірець свідомого батьківства – Фінляндія. Дві третини фінських чоловіків охоче міняються зі своїми дружинами традиційними ролями. У Швеції закон вимагає, аби чоловік... бодай місяць відсидів у декретній відпустці. Хочеш – не хочеш, мусиш. Євросоюз давно розмірковує над тим, як проштовхнути в маси закон про обов'язкову декретну відпустку для чоловіків. Мовляв, досить жінок дискримінувати, хай і чоловіки гіркого досвіду наберуться.

У планах Європарламенту – відправляти у річну відпустку з догляду за дитиною... обох батьків. Пілотною країною визначена Англія.

Ми ж традиційно “пасемо задніх”.

З особистого щоденника “ділової” жінки: “Образ жінки зазнав різких змін. Жінка, яка чогось хоче досягнути в житті, має хоча б мінімальні амбіції, розуміє, що ці амбіції вже не задовольняються за рахунок чоловіків. Тільки самій, через тяжку працю. А працюючи, волею-неволею стаєш схожою на чоловіка. Ми працювати і голосувати стали не так давно, а позаяк наше головне завдання не лише народжувати, але й забезпечувати сім'ю, ми змінилися – на жаль чи на щастя, не знаю... А нам дорікають втратою жіночої мудрості...”

...Є таке прислів'я: “Жінка – шия, чоловік – голова”. Тож, виходячи з цієї логіки, жіноча мудрість у тому, щоб тримати чоловіка за ідіота, чи як? Таке буває. У сучасних взаємовідносинах вже немає тієї таємниці, що була раніше. Є дуже чітке розуміння ролей. Буває таке: жінка мудра, чоловік сильний. Її “мудрість” полягає в тому (з точки зору чоловіка), щоб не звертати увагу на його недоліки, легкі “пустощі” на стороні за те, що він її забезпечує. Жінка, що перетворюється на домашню тварину, вимушена миритися з чоловічими “слабкостями”, а чоловік на знак, буцімто, поваги, називає це жіночою мудрістю. Наслідок усього цього – жіноче терпіння. А де є терпіння, потрібно чекати. А де потрібно чекати – потрібно миритися. І тоді виникає питання: з чим? І чи потрібно це взагалі?”

Феміністка: “Жіноча доля – лише частина суспільної долі. Коли я думаю про жіночу долю в Україні, то вона формулюється для мене одним словом – “несправедливість”. Щоб зламати цю несправедливість, потрібні роки, величезні інтелектуальні і соціальні зусилля, воля передовсім самих жінок”.

Соломія Павличко.

Ведучий: Право жінки реалізуватися в науці, бізнесі, політиці, звичайно ж, має бути... Але жорстоке суспільство, відірвавши жінку від сім'ї і не давши їй та її сім'ї нічого натомість, породило покоління моральних калік...

З особистого щоденника “ділової жінки”: “Повернутися до традиційних цінностей... Хоча які вони, традиційні?”

Феміністка: “Я вважаю, що в нашій культурі є дуже багато таких традиційних цінностей, втрата яких – просто благо, – і це мене обнадіює. Бо якщо вважати традиційною цінністю те, що в селі майже кожен чоловік б'є жінку, й вона, бідолашна, не знає куди подітися, а в неділю вони удвох ідуть до церкви, гарно вбрані, то мені такі цінності просто огидні”.

Соломія Павличко.

Ведучий: Незважаючи на науково-технічний прогрес, високу освіченість та цивілізованість суспільства, в нашій країні ще є жінки, які не знають своїх прав. Жінки, які терплять образи,

приниження і побої лише тому, що через страх і незнання не можуть знайти виходу з такої складної ситуації. Однією з основних проблем сучасного суспільства є домашнє насильство.

Від побутового насильства страждає більше жінок, ніж від пограбувань, зґвалтувань, автокатастроф разом узятих (68% жінок). Більшість чоловіків навіть не знають про існування психологічного та економічного насильства, а зґвалтування власних дружин не вважають злочином. Багатьом жінкам гідність не дозволяє говорити про пережите насильство. Вони тримають біль у собі, приховують страждання від постійних погроз, шантажів та принижень. Лише за 1 півріччя 2010 року зафіксовано понад 53 000 звернень щодо насильства в сім'ї.

Коментар фахівця: Чому це відбувається? Простежується одна дивна річ: і у жінок, які потерпають від насильства, і у чоловіків-насильників, як правило, занижена самооцінка. Здебільшого ці люди виховувалися в авторитарних сім'ях, де права і обов'язки чітко поділяються на чоловічі та жіночі, де жінки на другому плані, всі безумовно і беззаперечно підкоряються батькові.

Нотатки на полях: Незалежно від статі, кожен має визволятися як людина. Родинний деспотизм – не тільки від певних традицій: у кожній конкретній сім'ї часто й сама жінка винна, що дозволяє себе зацьковувати чоловікові.

Коментар фахівця: Ототожнення маскулінності з насильством психологічно типове не стільки для сильних, скільки для слабких чоловіків, не впевнених у своїй маскулінності.

Від гендерного насильства, як це не дивно звучить, страждають і чоловіки, бо трапляється і така модель сім'ї: “сильна жінка – слабкий чоловік”.

Феміністка: Жінка страждає і в цьому випадку, оскільки до її рольового перевантаження вдома і на роботі додається ще роль “глави сім'ї”, що приймає рішення, а часто ще й фінансово утримує дітей і чоловіка. У неповних сім'ях жінки взагалі – єдині годувальниці.

Нотатки на полях: “Попри юридичну, економічну рівність, досягнуту жінками у тривалій боротьбі, знову й знову оживають міфи та психологічні штампи, які уявляють жінку. Шлях до визволення, до гармонійного співіснування двох статей у вільному суспільстві лежить через обов'язкове розвінчування й подолання цих стереотипів. Не варто тішитися ілюзіями, що вони відірвуть самі по собі”.

В. Агеєва.

Репліка з залу: Та не жінок потрібно захищати, а чоловіків! Чому програми пишуться, здебільшого, стосовно лише жінок та дітей? Чоловік ніколи не буває агресивним, якщо його до цього не спонукає жінка.

Дайош рівноправ'я від психологічного та телепатичного тиску жінок!!!

Жінка піднімається на сцену із залу.

Жінка: Чоловіки! Опора ви наша! Лицарі! Батьки наших дітей! Підведіться! Поступіться місцем жінці!

Не відштовхуйте її в дверях автобуса, адже вона поспішає до вас з двома сумками і трьома дітьми, з продуманим у дорозі меню сьогоднішньої вечері. Розчиніть навстіж двері та застигніть неперушно на порозі, поки вона попрямує на кухню, на ходу включаючи плиту і пілосос.

Помічники ви наші! Погляньте, скільки довкола дітей! Це ваші діти. Витріть носа дитині та поміняйте штанці. Сходіть, нарешті, до школи, і ви дізнаєтеся, що ваш хлопчина перейшов уже до п'ятого класу і поки що не стоїть на обліку в міліції.

Ми нічого не вимагаємо від вас, тому що кохаємо. Але так хочеться побачити ваш захоплений погляд і почути таємничі слова, давно поховані в куточках пам'яті.

Чоловіки! Лицарі! Захисники наші! Дозвольте опертися на ваше сильне плече слабкій статі. І підтримайте... підтримайте. Ну чому ж ви падаєте? Опора ви наша!

Феміністка: Хочеться вірити, що нам вдасться досягти гендерної рівності не за рахунок чоловічої деградації. А то казку про Попелюшку доведеться переписувати як історію про Пастуха, якого покохала прекрасна принцеса. Інакше діти не зрозуміють.

Ведучий: Безліч стресів, пов'язаних із відносинами статей, виникають також на ґрунті безпідставної віри, що чоловіки і жінки стали тепер однаковими і мають ті ж самі пріоритети, прагнення і бажання. Вперше в історії людства хлопчиків і дівчаток намагаються виховувати, застосовуючи однаковий підхід, переконуючи їх у тому, що вони однакові. Потім, вже дорослі, вони одружуються і виявляють в один прекрасний ранок, що говорять різними мовами. І тут на перший план виходять проблеми гендерного спілкування, адже жінки вербально-активніші, ніж чоловіки.

Коментар фахівця: Жіночі розмови були предметом глузувань чоловіків упродовж сотень років. Тож останні були досить вражені, коли дослідники виявили здатність жінок не лише вимовляти до 6-8 тисяч слів у день, використовуючи додатково 2-3 тисячі звуків при спілкуванні та 8-10 тисяч жестів, мімичних виразів, рухів головою та інших сигналів (загалом, більше 20 тисяч "слів"), але й одночасно слухати й виконувати декілька, не пов'язаних одне з одним, завдань, адже у них, на відміну від чоловіків, одночасно працюють обидві півкулі.

Репліка з залу: А вони весь час вважали нас просто балакучими!

Коментар фахівця: Рівність чоловіка і жінки не означає їх однаковість.

Якщо ми зрозуміємо походження відмінностей, то нам не тільки стане легше жити, але й ми зможемо належним чином їх оцінити, використовувати свої переваги і знаходити в них свою красу. І, можливо, перестанемо бути "чоловіками з Марсу" та "жінками з Венери".

Ведучий: ...І знову вони ніяк не можуть домовитися. Кажуть одне одному образливі слова. Чинять образливі дії. А тільки-но хтось із них намагається зробити крок до порозуміння, другий робить два кроки в протилежний бік. Вічний сюжет мало не всієї поезії, прози, пісень, малярства й театральних спектаклів. Невже у світі немає інших сюжетів? Скільки можна фіксувати увагу на незгодах двох різностатевих створінь, які лаються, а потім цілуються, а потім знову йдуть на нове коло взаємних образ і взаємних примирень? Мабуть, це триватиме стільки, скільки триватиме життя.

Чоловік і жінка – то головна метафора мистецтва.

Коментар фахівця: "Як багато можна сказати про людські відносини! І майже ніколи не буде знайдений компроміс, адже ми всі різні, у всіх різний досвід і точки зору.

Ми живемо і наживаємо наші думки, стереотипи, мораль, через призму котрих оцінюємо інших. Та лиш варто відсторонитися, і відкривається дуже багато. Хто ми? Ми – люди. Розділені на жінок і чоловіків, на професії та ролі, етноси та релігії.

Та всі ми – одне суспільство, одні відносини.

Якщо є любов у відносинах, то в них немає лідерства. Нема в них “голови”, а є єдине ціле, яке неможливо розділити, котре думає однаково. Тому що це цілісний організм, а не розділені дві половинки. Це один символ “їнь-янь”, котрий неможливо розділити на чорне і біле, тому що вони поєднані, вони одне в одному. Це єдиний мозок, а не дві півкулі: ліва і права, жіноча і чоловіча. Так і ми. “Чоловік і жінка – ось соціальний індивід” (А. де Сен-Симон). І не потрібно ділити нас, визначати когось як лідера, а когось як підлеглого, тому що все залежить від нас, від наших здібностей.

Через любов відчужена жіноча природа воз’єднується з природою чоловіка, відновлюючи цілісний образ людини. І немає потреби ділити любов на “жіночу” і “чоловічу”, тому що так можна поділити лише несправжню любов. Тому виходить так, що гендерна теорія розглядає тільки ті сторони життя, які не пов’язані з коханням.

Так що ж таке гендер? Гендер – це соціальна сфера життя чоловіків і жінок, які вивчаються окремо одне від одного А любов – це андрогін, тобто “їнь-янь”, цілісний організм. Просто варто знати наші соціальні відмінності, але розуміти, що в коханні їх немає”.

А. Гриценко.

Феміністка: “...Жінка... Вона – все те, до чого кличе чоловік, і все те, чого він не досягає... Вона – джерело роздумів чоловіка про своє існування і будь-якого вираження, яке він може йому надати. В той же час вона намагається відвернути його від нього самого, зануритися в безгоміння, в смерть. Чоловік чекає, щоб вона, будучи його служницею й подругою, була також його глядачем і суддею, щоб вона була підтвердженням його буття; а вона відповідає байдужістю, а то навіть і кепкуванням, і сміхом. Він викликає в ній те, чого сам бажає, й те, чого побоюється, те, що він любить, і те, що ненавидить. Про це так важко говорити тому, що чоловік шукає всього себе в ній, бо вона – Все. Тільки це Все – із світу несуттєвого: вона все Інше. І будучи іншою, вона також інша і щодо себе самої, і щодо того, чого від неї чекають. Будучи всім, вона ніколи не є саме тим, чим повинна була б бути. Вона – вічне розчарування...”

С. де Бовуар.

Ведучий: То що ж таке гендерна рівність? Перш за все, це рівні права, обов’язки та можливості в усіх сферах суспільного життя, справедливість, рівний розподіл влади і права на вплив, рівний розподіл відповідальності й турбот, рівна винагорода зусиль та праці, право на життя, вільне від нападу та насильства.

Феміністка: “Немає окремо взятих жіночих проблем, є взаємопов’язані проблеми жінок і чоловіків, які разом становлять проблеми суспільства. Жінка не стане вільною, коли не стане вільним чоловік. Жінка в ролі матері дітей і чоловіка-інфанта робить нещасною не тільки себе, а й цього чоловіка. А потім маємо фальшивий культ жінок у нашому суспільстві. Про що він свідчить? Про зневагу до них із боку чоловіків. І про їхній глибинний комплекс неповноцінності”.

Соломія Павличко.

Коментар фахівця: Сучасне розуміння гендеру співвідноситься з поняттям свободи. Тобто суспільство не має нав’язувати окремому індивіду, які ролі йому виконувати. І якщо чоловік вирішує скористатися своїм законодавчо закріпленим правом на догляд за дитиною, то колеги та рідні не мають йому дорікати, мовляв, як ти, чоловік, робиш жіночу справу. Все, що робить жінка, може робити й чоловік. І все, що робить чоловік, може робити й жінка.

Гендер – це свобода бути собою, займатися тим, до чого прагне твоя душа, без оглядки на прийняті норми: “Ти – дівчинка, тобі не личить...” або “Ти чоловік, а чоловіки не плачуть...” і т. ін.

Феміністка: Я залишаюся на позиціях здорового фемінізму як на праві вибору. Рівність – це не однакова кількість жінок і чоловіків у парламенті. Це – свобода вільно від стереотипів обирати свій шлях: прати супутнику життя шкарпетки чи займатися політикою, або ж іти в науку, незалежно від статі.

З особистого щоденника “ділової” жінки: “Важливо, щоб свобода вибору і міра були у всьому. Якщо я сьогодні хочу бути слабкою, ніжною, безпомічною, “під крильцем” у свого сильного чоловіка, а завтра відчутти в собі сили стати науковцем, політиком, бізнес-леді або взяти в руки зброю і захищати свою державу чи сім’ю, чи того ж таки сильного чи не дуже чоловіка, то хочу, щоб не було осудливих поглядів і реплік типу “Це не твоя справа” або “Знай своє місце”... Хочу бути вільною !!! Кохати такого ж вільного чоловіка, який міг би бути (невже такого не буває?) мужнім і лагідним водночас; не забувати ніколи, що бути успішною людиною – не значить не бути коханою і ніжною. І щоб ніколи більше не довелось читати таких гірких слів, як у М. Арбатової: “Бути жінкою в цьому світі непочесно навіть у той момент, коли ти робиш те єдине, на що не здатен чоловік. Виростити дітей, які стали б, перш за все, особистостями...”.

Нотатки на полях: Але варто слідкувати, щоб у гонитві за рівністю не втратити чогось важливішого. У прагненні будь-що зрівняти жінку і чоловіка не слід забувати про суто жіноче, яке при цьому може знівелюватися, загубитися, назавжди зникнути. Не варто випробовувати жінок професіями, де потрібна фізична сила. Принцип “Не зашкодь!” у цій сфері, як ніде, актуальний.

Коментар фахівця: Зрештою, впровадження гендерних підходів є питанням соціальної справедливості.

Розвиток сучасного суспільства полягає в тому, щоб жінки й чоловіки ставали рівними в можливості прояву своїх людських якостей – відповідальності та співчутливості, компетентності й захопленості, які, безперечно, притаманні як чоловікам, так і жінкам. Це не означає, що чоловіки й жінки стануть однаковими. Просто вони зможуть глибше й повніше розкрити й реалізувати самих себе.

У тому, щоб в Україні діяльність держави в усіх сферах була продуктивнішою, зваженою в інтересах чоловіків і жінок, зацікавлене все населення. А для цього конче потрібно, щоб жінки брали участь у прийнятті рішень. Якщо природа вирішила, що чоловік та жінка мають йти поруч, то разом вони повинні бути на всіх рівнях – тоді можна буде сподіватися, що у нас буде гармонійне суспільство.

Феміністка: “... Я б побажала жінкам просто твердості і віри в себе. Головне – бути собою, знайти себе, робити те, що ти хочеш. Нічого і нікого не боятися. Бути впевненою у своїх силах і скидати пута умовності. Скидати і ті пута, що є у мозку, і ті, що є реально. Потрібно позбутися всього зайвого, що заважає розвинути твоему таланту в мистецтві, в бізнесі чи навіть просто в житті. Бо життя вимагає певного таланту, і треба відчувати в ньому якийсь комфорт. Треба випрямляти спину, випрямляти хребет. Не боятися залишитися самою. Просто отримувати насолоду від себе через свою горду відокремленість і прямоту”.

Соломія Павличко.

Ведучий: Чи так важливо, на скільки відсотків ми різні чи близькі психологічно чи фізіологічно? Важливо, щоб кожен міг реалізувати свої найкращі якості. Адже найголовніше – це почувати себе щасливими, а в якій іпостасі – не має значення.

Тож хай не будуть марними наші сподівання щодо утвердження гендерної рівності, щодо кроків (рішучих і несміливих, маленьких і великих), які поступово змінять світ на краще, світ, який однаково ласкаво і поважно дивитиметься на чоловіка, що відважно долає стихію вогню, і на чоловіка, що відважно долає дитячі хвороби свого немовлятка; який однаково поважно і ласкаво дивитиметься і на жінку, яка ніжною рукою гладить заплакану дитину, і на жінку, яка ніжною рукою веде державу вперед.

Наскільки різноманітнішим буде цей світ, бо ми зустрінемо в ньому не лише “пласкі” традиційні односторонні ролі, статуси, відповідальності жінок і чоловіків, а набагато ширшу палітру реалізованих талантів і задоволених творчих прагнень.

До літературно-музичної композиції радимо включити фрагменти таких музичних та відеоматеріалів:

- мюзикл “Фемінізм по-українськи” (авт. лібретто і муз. О. Коломійцев);
- пісні “Він і Вона” (сл. і муз. Л. Горової);
- “Чоловік і жінка” (сл. і муз. Триzubого Стаса);
- “От прощання до прощання” (сл. і муз. О. Дольського);
- “Ехо любви” (муз. С. Птічкіна, сл. Р. Рождественського з к/ф “Судьба”);
- дует Одарки і Карася з опери С.С. Гулака-Артемівського “Запорожець за Дунаєм”;
- художній фільм “Чоловік і жінка” (1966 р., реж. К. Лелюш, муз Ф. Лея);
- документальний фільм “Хто заспіває колицкову” (реж. Н. Рудік, авт. сц. Т. Ляховецька).

При підготовці видання використані:

1. **Безпека** життєдіяльності жінок і чоловіків: гендерний аспект [Текст]: матеріали обл. наук.-практ. конф. – Чернігів, 2007. – 178с.
2. **Бовуар, С. де.** Друга стаття [Текст]. В 2 т. Т.1 / Сімона де Бовуар; пер. з фр. Н. Воробйова, П. Воробйов, Я. Собко. – К.: Основи, 1994. – 390с.
3. **Впровадження** гендерних підходів в діяльність державних органів влади, місцевого самоврядування та громадських організацій [Текст]: навч.-метод посіб. – Чернігів, 2008. – 54с.
4. **Гендер** для “чайників” [Текст]. – М.: Звенья, 2006. – 264с. – В надзаг.: Фонд ім. Генріха Белля.
5. **На** шляху подолання гендерного насильства і дискримінації [Текст]. – Чернігів, 2009. – 37с. – В надзаг.: Чернігів. обл. орг. Спільноти жінок України, Проект “Жінки, знайте свої права”.
6. **Основи** теорії гендеру [Текст] : навч. посіб. / Відп. ред. М. М. Скорик. – К.: К.І.С., 2004. – 535с.
7. **Павличко, С.** Фемінізм [Текст] / Соломія Павличко; передм. В. Агеєвої. – К.: Основи, 2002. – 322с.
8. **Проблеми** гендерної рівності в Чернігівській області та шляхи їх вирішення [Текст]: матеріали обл. наук.-практ. конф. – Чернігів, 2005. – 239с.
9. **Таннен, Д.** Ты меня не понимаешь!: Почему женщины и мужчины не понимают друг друга [Текст] / Д. Таннен. – М.: Вече: Персей: АСТ, 1996. – 430с.

***

1. **Иванченко, Г.** “Мужское” и ”женское” начало в поэзии и прозе глазами “наивного читателя”[Текст]/ Галина Иванченко // Библиотечное дело. – 2009. – №10. – С. 10–14.
2. **Козиенко,Т.** “Все от женщины на свете”: Опыт информационной службы [Текст]/ Татьяна Козиенко // Библиотечное дело. – 2008.– №5.– С. 37 – 40.
3. **Сокольская, Л.** Библиотечная стезя пол сильный редко привлекала?.. или К проблеме феминизации профессии [Текст]/Лэся Сокольская // Библиотечное дело.– 2008. – №20. – С. 8 – 11.